

تحلیلی بر وضعیت نگرش و آگاهی جمعیتی دانشجویان^۱

* سید ناصر حجازی

کد مقاله: ۲۸۱

چکیده

تحقیق حاضر با هدف بررسی وضعیت آگاهی و نگرش جمعیتی دانشجویان منطقه چهار دانشگاه آزاد اسلامی صورت گرفته است. روش مورد استفاده در این پژوهش، روش پیمایشی و ابزار گردآوری اطلاعات از طریق پرسشنامه بوده است. جامعه آماری این پژوهش را دانشجویان مجرد مشغول به تحصیل در دانشگاه‌های آزاد اسلامی منطقه چهار تشکیل می‌دهد، حجم نمونه تحقیق با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۰ نمونه برآورد شده است. روش نمونه‌گیری، نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای می‌باشد، تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار SPSS و از طریق آزمون‌های آماری انجام گرفته است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد، میانگین آگاهی جمعیتی پاسخگویان در کرانه بالای حد خوب قرار می‌گیرد و آگاهی جمعیتی پسران به مراتب بیشتر از دختران است. سطح آگاهی جمعیتی رشته‌های علوم پایه بالاتر از رشته‌های دیگر است. آگاهی جمعیتی کسانی که درس جمعیت و تنظیم خانواده را گذرانده‌اند به مراتب بیشتر از کسانی است که درس را نگذرانده‌اند، بین میزان آگاهی جمعیتی و ترجیح جنسی رابطه‌ای به‌دست نیامد و نهایتاً این که میزان آگاهی جمعیتی افراد تاثیر مستقیمی بر نحوه مناسبات زناشویی و نگرش افراد نسبت به استفاده از روش‌های جلوگیری داشته است.

واژگان کلیدی: آگاهی جمعیتی، نگرش جمعیتی، فرهنگ جمعیتی و ترجیح جنسی.

۱- مقاله حاضر بر اساس گزارش نهایی طرح مصوب معاونت پژوهشی واحد دهقان به مجوز ۲۸۴۶ م پ مورخه ۱۷/۱۰/۲۴ تحت عنوان «تحلیلی بر وضعیت نگرش و آگاهی جمعیتی دانشجویان» تدوین گردیده است.

Email:hejazi_naser@yahoo.com

* عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان.

مقدمه

امروزه در جهان و به خصوص در کشورهای در حال توسعه پژوهش‌هایی که درباره جمعیت صورت می‌گیرد، اهمیت زیادی یافته است. این امر معلول رشد شتابنده و افسارگسیخته‌ی جمعیت در بسیاری از کشورهای جهان و پی‌آمدهای اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و زیست - محیطی آن در چند دهه گذشته بوده است.

صاحب‌نظران بسیاری در صدد یافتن راه‌حل‌های مناسب برای مهارکردن این رشد بی‌رویه بوده‌اند و به جرأت می‌توان گفت که بیشترین تاکید بر آموزش مسایل جمعیتی بوده و هست.

آموزش، نگرش‌ها و ارزش‌هایی که زندگی فردی و اجتماعی را شکل می‌دهد، پیریزی می‌کند. لذا آموزش جمعیت و مسئولیت والدین در این خصوص، دانشجویان را با نگرش‌های مثبت در مشارکت برای جلوگیری از افزایش جمعیت آشنا تر می‌کند.

بنابر آنچه که ذکر شد، رسالت آموزش عالی و آموزش و پرورش در حل معضلات جامعه کاملاً آشکار است. این رسالت را می‌توان از نظریات جامعه‌شناسان نیز دریافت: «دورکیم» معتقد است آموزش و پرورش وسیله سازمان‌دهی «خود» فردی و «خود» اجتماعی به صورت واحدی منضبط و معنی‌دار است. جذب و درونی کردن ارزش‌ها برای وی به منزله‌ی مقدمه‌ی ورود کودک به جامعه است (علاقه‌مند، ۱۳۷۰، ص ۳۵).

«مانهیم» نیز مانند «دورکیم» بر نقش سازنده‌ی آموزش به عنوان یک فراگرد اجتماعی آگاهانه تاکید می‌کند و آن را فی‌نفسه فن و وسیله‌ی کنترل اجتماعی، بازسازی و نوسازی جامعه می‌داند که در صورت استفاده‌ی آگاهانه و از روی برنامه، به ایجاد انسجام و یگانگی اجتماعی مدد می‌رساند. لستروارد معتقد است، آموزش به منزله فراگرد یا جریان اصلاحی است که وظیفه و کارکرد عمده‌ی آن ترقی و پیشرفت جامعه است (لهسایی‌زاده، ۱۳۸۴، ص ۶۳).

برخلاف نخستین انقلاب جمعیتی (کاهش اساسی مرگ و میر) که متأثر از پیشرفت‌های پزشکی، بهداشتی، تغذیه و ارتباطات بوده است، تحقق دومین انقلاب جمعیتی (تقلیل بنیادین باروری) به میزان معتناهی تحت تاثیر رویکردها، طرز تلقی‌ها و آگاهی‌های افراد جامعه می‌باشد. بر این اساس ارتقای سطح شناخت و آگاهی‌های افراد جامعه، بر طرف نمودن نگرش‌های نادرست و بازدارنده، ایجاد و تقویت نگرش‌های ذهنی مناسب و مساعد

از جمله مهم‌ترین پیش‌نیازها در زمینه کسب موفقیت‌های پایدار در جهت تعدیل رشد شتابان جمعیت به حساب می‌آیند.

اهمیت و ضرورت تحقیق

در هر جامعه‌ای قشر تحصیل‌کرده یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین ارکان جهت‌دهی به فرآیند و روند حرکتی آن جامعه می‌باشد. در حقیقت می‌توان با قدرت تاکید کرد که همیشه و در اکثر جوامع بیشترین نقش را در پویایی آن ایفا می‌کند.

بر اساس نظریه‌های جامعه‌شناسی عوامل مؤثر در جامعه‌پذیری عبارتند از: خانواده، مدرسه، وسایل ارتباط جمعی، نهادها، مذهب و . . . هر کدام از این عوامل می‌تواند بینش‌ها، ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای شخص را متأثر نماید. لذا یکی از مسایل مهم، آموزش دادن آگاهی درباره‌ی مسایل جمعیتی است که خود باعث می‌شود افراد بر اساس تفکر و اندیشه‌ای که دارند خطرهای ناشی از عواقب ازدیاد جمعیت را درک کنند و به شناخت مقتضیات آن‌ها پردازند.

با انجام بررسی‌ها و مطالعات و تحقیقات علمی در راستای شناخت سطوح آگاهی‌های جمعیتی و طرز تلقی جمعیتی جوانان یا والدین آینده جامعه می‌توان این امکان را بیش از پیش فراهم آورد که در پرتو وقوف به یافته‌های علمی و پژوهشی، تلاش‌های جدی‌تر، مناسب‌تر و ثمربخش‌تری جهت ارتقا و اعتلای این آگاهی‌ها و نگرش‌ها در پیش گرفت و در نهایت، زمینه‌های بسیار مساعد برای تعدیل رشد جمعیت کشور فراهم خواهد آمد.

نگرش‌های اجتماعی

در مطالعات اجتماعی از این نظر به نگرش توجه بسیار شده است که پژوهشگران آن را در زمینه‌ی رفتار می‌دانند. نگرش، ساخت ذهنی مخفی در شخصیت است، و آن را می‌توان آماذگی ویژه فرد از نظر روانی در رویارویی با پدیده‌ها، مسایل، وقایع و بروز عکس‌العمل توأم با هیجان نسبت به آن‌ها دانست. نگرش‌های افراد ناشی از گذشته آن‌ها و تجربیات مختلف زندگی است. همانند رشد شخصیت، اشخاص برجسته یا برخورد از موقعیت‌های خاص در زندگی افراد (مانند والدین، دوستان، اعضای گروه‌های اجتماعی و حرفه‌ای و . . .) نفوذ زیادی در تکوین نگرش‌ها دارند (Hellriegel, 1998, P.203).

کولتز پژوهشگر علوم ارتباطی عقیده دارد که نگرش‌ها را می‌توان گونه‌ای از نظام‌های پیچیده و منظم عقیدتی دانست که انسان‌ها را آماده بروز واکنش‌های رفتاری خاص می‌کند. به علاوه این نظام‌های پیچیده تمامی ابعاد رفتار بشر را تحت تاثیر قرار می‌دهد (Coults, 1999, P. 175).

آگاهی‌های اجتماعی

آگاهی‌های اجتماعی فرهنگی مجموعه گسترده‌ای از شناخت اجتماعی انسان را در تمام مراحل اجتماعی شدن شامل می‌شود. آگاهی، فرآیند سازماندهی، تعبیر، تفسیر، و ارتباط اطلاعاتی است که از سوی حواس جمع‌آوری می‌شود (Coults, 1999, P. 105). به این اعتبار، دانش در مفهوم آگاهی عبارت است از مجموعه‌ای از اطلاعات منظم، تفسیرشده، و مرتبطی که هر یک از ما آن را دارا هستیم.

مهم‌ترین عامل، کیفیت آگاهی‌هاست که به نسبت قابل توجهی بر حسب افراد متفاوت است. برخی از مردم به مسایل روز به کلی ناآگاه هستند. گروهی دیگر اطلاعات کافی ندارند، و از آگاهی‌های ناقص و غیرمنطبق با واقعیت دارند. گروهی نیز هستند که اطلاعاتشان در زمینه‌های خاصی زیاده از حد ضروری است، و به تمامی نوشته‌ها و مطالبی که از انواع وسایل ارتباطی پخش می‌شود، توجه دارند.

اهمیت سنجش نگرش‌ها

رهبران یک گروه یا یک کشور در صورتی می‌توانند مدیریتی عقلانی داشته باشند که بدانند مردم درباره حرکت جامعه چگونه فکر می‌کنند، و بررسی نگرش‌های اجتماعی از این نظر تکوین یافته و می‌یابد که به مدیران و دولت‌مردان امور فرهنگی و اجتماعی کمک می‌کند که از طرز تفکر مردم (همه یا گروهی از آنان) درباره موضوعات مشخصی آگاه شوند. این سنجش برخلاف آنچه در بدو امر آسان به نظر می‌رسد از نظر اجرایی مشکل است. زیرا اولاً نگرش‌های اجتماعی فی‌نفسه پدیده‌ی پیچیده‌ای است، ثانیاً در شرایط فرهنگی اجتماعی کشور (به گونه‌ای که تجربه نشان داده است) آگاهی پیدا کردن از عقاید

واقعی افراد (آن هم از سوی افرادی که معمولاً برای مردم ناشناس هستند) دست کم در خیلی از زمینه‌ها دشوار است (Stoetzel, 1996, P.85).

کسانی که دست‌اندرکار سنجش عقاید هستند. معمولاً تعدادی سؤال درباره‌ی یک موضوع معین تهیه می‌کنند و این سؤال‌ها را به گونه‌ای طرح می‌کنند که جمله‌بندی آن پیش‌داوری خاصی را در پاسخگویان ایجاد نکند. در مرحله بعد این پرسش‌ها به گروه کوچکی از مردم (معمولاً از چند صد تا چند هزار) عرضه می‌شود؛ به گونه‌ای که هر گروه یا طبقه از کل جمعیت به نسبت وزنی خود، در نمونه ظاهر شده باشد. هر گاه تمامی این ترتیبات اولیه بدون اشتباه سازمان‌دهی شود، سنجش عقاید به شیوه‌ی درستی انجام خواهد شد (Horton, 1985).

مروری بر تحقیق‌های پیشین

سابقه اجرای بررسی‌های گسترده میدانی در حوزی نگرش‌های اجتماعی به حدود سال‌های ۱۹۳۰ در آمریکا بر می‌گردد. پل لازارسفلد^۱ را از پیشکسوتان این راه می‌دانند سه نفر از روان‌شناسان اجتماعی نامی در آمریکا یعنی لیکرت^۲، گوتمن^۳ و استوفر^۴ با بررسی‌هایی که در زمینه «نگرش‌ها» به عمل آوردند، نقش مهمی در توسعه این نوع بررسی‌ها ایفا کرده‌اند.

در سال ۱۳۵۴ تحقیقی مقایسه‌ای بین دانشجویان دختر و پسر دانشگاه ملی (دانشگاه شهید بهشتی کنونی) در زمینه آگاهی در مسایل جمعیتی و برنامه بهداشت و تنظیم خانواده صورت گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که دانشجویان دختر در مقایسه با دانشجویان پسر آگاهی بیشتری داشتند. به طور کلی میزان آگاهی دانشجویان از مسایل جمعیتی و برنامه بهداشت و تنظیم خانواده پایین بوده است. اما دختران نیز در زمینه مسایل تنظیم خانواده آگاهی بیشتری داشته‌اند (آبایی، ۱۳۵۴).

«بررسی آگاهی و عقاید دانشجویان تربیت معلم اهواز درباره‌ی تنظیم خانواده» تحقیق دیگری است که در سال ۱۳۶۸ صورت گرفته است. یافته‌های تحقیق نشان داده است که اکثریت دانشجویان (۵۸/۳۳ درصد) از میزان آگاهی کم، ۳۵ درصد آنان از آگاهی متوسط و ۶/۶۷ درصد آنان از میزان آگاهی زیاد داشته‌اند (مصطفوی، ۱۳۶۸).

در سال ۱۹۷۵ مطالعاتی که «کالدول» و «اینگان» در زمینه میزان آگاهی از مسایل جمعیتی و تنظیم خانواده در خصوص میزان تحصیلات در شهرهای لانوس و شهرهای جنوبی نیجریه صورت دادند، رابطه مستقیم بین میزان آگاهی مردم از مسایل جمعیتی و تنظیم خانواده و میزان تحصیلات را به دست آوردند (Caldwell, 1975).

مطالعه‌ای توصیفی در زمینه علایق آموزشی دانشجویان به پدیده جمعیت و نحوه نگرش و تجزیه آنان به مسأله‌ی کنترل موالید در دانشگاه کشاورزی «هاریان» در سال ۱۹۸۵ صورت گرفته است. تحلیل نتایج نمایانگر این است که میزان معلومات آنها از فنون مختلف برنامه‌ریزی جمعیت متناسب با نگرش مطلوب آنها به مسأله‌ی کاهش میزان رشد جمعیت است (لهسایی زاده، ۱۳۸۴، ص ۶۷).

چهارچوب نظری

نگرش‌ها از آن جهت اهمیت دارد که شاخصی برای پیش‌بینی رفتار می‌باشد و به همین دلیل حوزه‌ی وسیعی از پژوهش‌های روانشناسی اجتماعی، مربوط به نگرش‌ها است. «جهت و نیرومندی نگرش‌های فرد یکی از جنبه‌های مهم شخصیت است. این نگرش‌ها به صورت بارز در سازگاری شغلی و تحصیلی، روابط فردی، میزان رضایت و بهره‌مندی از فعالیت‌های تفریحی و سایر حوزه‌های مهم زندگی اثر می‌گذارد. . . همان طور که کمپبل (۱۹۶۳) خاطر نشان ساخته است، نگرش‌ها و صفات شخصیتی همان چیزهایی می‌باشد که رسوبات گذشته را در خود دارد و ما سعی داریم با بررسی صفات شخصیتی و نگرش‌ها، عوامل پنهانی که فرد را به شیوه‌های مشخص سوق می‌دهد، آشکار سازیم» (Ajzen, 1988).

«آیزن» معتقد است اصولاً هر گروه اجتماعی بنا به وضعیت اقتصادی - اجتماعی خود، طرز تفکر و نگرش خاصی نسبت به باروری و تنظیم خانواده دارد. در تمام مطالعات و بررسی‌های مرتبط با باروری در مناطق مختلف دنیا، بر تاثیر تحصیلات صحنه می‌گذارند. تحصیلات موجب تغییرات ارزشی و نگرشی و دگرگونی ایده‌آل‌های شخصی می‌گردد. در افزایش آگاهی و شناخت زنان و مردان از مسایل بهداشتی، مؤثر می‌شود و زمینه را در پذیرش بهتر و مؤثرتر برنامه‌ها و وسایل تنظیم خانواده فراهم می‌کند.

تاثیر و اهمیت پایگاه اقتصادی - اجتماعی بر نحوه شکل‌گیری و تنوع افکار از سوی صاحب‌نظران زیادی از جمله وبلن، مانهایم، مارکس و . . . مورد تاکید قرار گرفته است.

ویلن می‌گوید: «عادات فکری با موقعیت طبقاتی و ساختار شغلی وابسته و هم‌دوش‌اند» (کوزر، ۱۳۷۷، ص ۳۶۴). به عقیده‌ی مانهایم اندیشه‌ها در جامعه، تابع خاستگاه اجتماعی و شرایط زمانی و مکانی و ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، طبقاتی و گروهی است (مانهایم، ۱۳۵۵، ص ۱۶۴).

همان‌گونه که نابرابری در فرصت‌ها در رفتار قشرهای مختلف جامعه تاثیر بسزایی می‌گذارد، این نابرابری‌ها به همان صورت در نگرش‌های اجتماعی افراد نیز مؤثر واقع می‌شود (هانتینگتون، ۱۳۷۰، ص ۸۲).

از آن‌جا که هر خانواده در درون پایگاه اقتصادی - اجتماعی خاصی قرار دارد و اعضای آن از نظر بهره‌مندی اجتماعی و اقتصادی نسبت به خانواده‌های دیگر وضعیت متفاوت دارند و بر اساس درجه این بهره‌مندی در فضای جغرافیایی، اجتماعی و فرهنگی معینی به سر می‌برند، باید گفت که خانواده تحت تاثیر این شرایط و یا نگرش خاصی که نسبت به مسایل دارد، فرزندان خود را به داشتن همان نگرش سوق می‌دهد. از این رو بررسی تاثیر پایگاه اقتصادی - اجتماعی خانواده بر نگرش دانشجویان مورد توجه قرار گرفته است.

طبق الگوی سیستمی پارسونز می‌توان گفت زمانی که سه جریان عمده جامعه‌پذیری^۵، نهادی‌شدن^۶ و کنترل اجتماعی^۷ در یک رابطه تعادلی و هماهنگ با یکدیگر عمل کنند، شخصیت افراد و پیرو آن نگرش‌ها و کنش‌های ایشان شکل می‌گیرد. این شکل‌گیری شخصیتی بر مبنای ارزش‌های اجتماعی صورت می‌گیرد (چلبی، ۱۳۷۷، ص ۴۴).

بعضی از محققان (کرج و دیگران، ۱۹۶۲) عوامل تکوین نگرش‌ها را چهار عامل دانسته‌اند:

نیازهای شخص: در جریان فعالیت‌های فرد برای رفع نیازهای خود، موانع و مشکلاتی بر سر راه او قرار می‌گیرد که نگرش‌های ویژه‌ای را در او به وجود می‌آورد.

کسب اطلاعات: علاوه بر نیازها که در ایجاد نگرش‌ها مؤثر است، اطلاعاتی که شخص کسب می‌کند، نیز در ایجاد و شکل‌گیری نگرش‌های او تاثیر دارد.

تعلق گروهی: نیاز تعلق به گروه یکی از نیازهای مهم انسان است و همبستگی شخص با گروه در ایجاد نگرش‌های او تاثیر قطعی دارد. می‌توان گفت که نگرش‌های شخص نماینده‌ی اعتقادات و سنت‌های گروه‌هایی است که شخص جزو آنهاست.

شخصیت فرد: نگرش‌های فرد منعکس‌کننده‌ی شخصیت او می‌باشد، چنان‌چه اشاره شد یکی از تاثیرات گروه در شکل‌دهی نگرش‌های فرد آن است که در نگرش‌های او نسبت به نگرش‌های اعضای گروه، هماهنگی به وجود آورد. اما با وجود این کوشش‌ها در میان افراد هر گروه باز هم از نظر نگرشی تفاوت‌هایی وجود دارد، این تفاوت‌ها ناشی از شخصیت افراد است (عریضی و دیگری، ۱۳۸۳، ص ۱۹۳).

در تبیین عناصر تعیین‌کننده سطح باروری پدیده‌ای که در مطالعات جمعیتی از آن تحت عنوان «ترجیح جنسی» یاد می‌شود، نیز مورد توجه قرار می‌گیرد. بدین معنا که زن و شوهر، تحت تاثیر الزام‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و . . . و یا تمایلات فردی حاضر می‌شوند که برای به‌دست آوردن جنس مورد نظر نوزاد خود (عموماً، فرزند پسر)، رفتار باروری را به دفعات تکرار و تجربه نمایند. بر همین اساس، چه‌بسا تعداد واقعی و فعلی فرزندان آن‌ها بیش از تعداد فرزندان مورد انتظار آن‌هاست. به عبارتی، بیش و نگرش مبتنی بر ترجیح جنسی همواره با پدیده‌ی دیگری تحت عنوان «حاملگی ناخواسته» همراه می‌باشد.

نحوی روابط و مناسبات زناشویی پیرامون موضوع‌های مشترک زناشویی می‌تواند نقش غیرقابل انکاری در رفتار باروری زوجین داشته باشد. به‌عنوان نمونه: این‌که مسایلی هم‌چون تصمیم‌گیری درباره‌ی تعداد فرزندان مورد انتظار، زمان بچه‌دار شدن، فاصله بین موالید، ترجیح یا عدم ترجیح جنسی و . . . بین زن و شوهر چگونه حل و فصل خواهد شد؟ آیا نقش محوری و تعیین‌کننده در حل و فصل چنین مسایلی را مرد (شوهر) بر عهده دارد یا زن؟ و یا این‌که، تصمیم‌گیری در این‌گونه موارد مبتنی بر هم‌فکری و هماهنگی زن و شوهر است؟

روش‌شناسی تحقیق

از نظر روش‌شناسی در این تحقیق از دو شیوه‌ی زیر استفاده شده است: یکی روش کتابخانه‌ای یا اسنادی (مدارک و منابع مورد مطالعه، در برگزیده‌ی کتاب‌ها و نشریاتی است که دسترسی به آن‌ها امکان‌پذیر بوده است.) و دیگری، روش پیمایشی (استفاده از پرسش‌نامه‌ی حاوی مجموعه‌ای از سؤال‌های باز و بسته).

جامعه آماری ما متشکل از دانشجویان دانشگاه‌های آزاد اسلامی منطقه چهار کشور می‌باشد که در برگرفته‌ی دانشگاه‌های آزاد استان‌های اصفهان، یزد و چهارمحال و بختیاری است. با توجه به تعداد زیاد این دانشگاه‌ها در این سه استان، محقق بر اساس شناخت و آگاهی خود دانشگاه‌هایی را برگزید است که در مجموع معرف جمعیت مورد نظر باشد. بر همین اساس ۵ دانشگاه نجف‌آباد، خوراسگان، دهاقان، یزد و شهرکرد انتخاب شده است، چرا که اولاً این دانشگاه‌ها شرایط جامعه آماری ما را به لحاظ تنوع دانشجوی، تعداد رشته، نوع رشته و تعداد دانشکده‌ها دارند، ثانیاً سعی شد از هر استان با توجه به تعداد دانشگاه، نمونه‌ای موجود باشد. بر اساس آخرین اطلاعات به دست آمده دانشگاه نجف‌آباد ۲۰۸۲۵ دانشجوی، خوراسگان ۱۰۹۵۲ دانشجوی، دهاقان ۴۰۲۰ دانشجوی، شهرکرد ۷۵۴۱ دانشجوی و دانشگاه یزد با ۱۰۹۵۲ دانشجوی و در مجموع کل تعداد ۵۴۲۹۰ نفر دانشجوی به عنوان جامعه آماری، در نظر گرفته شد. سپس با استفاده از فرمول کوکران تعداد حجم نمونه ۳۸۰ نفر محاسبه شد که سهم هر یک از این دانشگاه‌ها از نمونه ۳۸۰ نفری با در نظر گرفتن محاسبات، تعداد ۱۴۴ پرسشنامه به دانشگاه نجف‌آباد، تعداد ۷۵ پرسشنامه به دانشگاه خوراسگان، تعداد ۳۳ پرسشنامه به دانشگاه دهاقان، تعداد ۵۳ پرسشنامه به دانشگاه شهرکرد و تعداد ۷۵ پرسشنامه نیز به دانشگاه یزد تعلق گرفت و سپس با در نظر گرفتن رشته تحصیلی، مقاطع تحصیلی، جنسیت به روش تصادفی بین افراد توزیع گردید.

بررسی یافته‌های تحقیق

بعضی از مهم‌ترین و کاربردی‌ترین نتایج و یافته‌های تحقیق حاضر، به طور اجمالی و مختصر به شرح ذیل می‌باشند:

جدول شماره (۱): نظر پاسخگویان در مورد سن ازدواج برای پسران و دختران

متغیر	میانگین سن ازدواج برای پسران	میانگین سن ازدواج برای دختران	میانگین تفاوت سنی دختر و پسر هنگام ازدواج
نظر کل پاسخگویان	۳۶/۴۳	۲۲/۳۲	۴/۱۱
نظر دختران	۳۶/۵۷	۲۲/۶۶	۳/۹۱
نظر پسران	۳۶/۲۵	۲۱/۸۷	۴/۳۸

این جدول در مرحله اول نظر کلی پاسخگویان (چه دختر و چه پسر) سن ازدواج و در مراحل بعدی نظر دختران و پسران را به تفکیک در مورد سن ازدواج مطالعه کرده است.

جدول شماره (۲): توزیع درصدی پاسخگویان نسبت به اطلاع از روش‌های پیشگیری و

نام بردن روش‌ها بر اساس جنس و رشته تحصیلی

رشته تحصیلی				جنس		کل	متغیرها	
علوم پایه	فنی و مهندسی	علوم پزشکی	علوم انسانی	پسر	دختر		اطلاع دارد	اطلاع از روش‌های پیشگیری
۹۵/۴	۹۱/۳	۹۶/۴	۹۱/۸	۹۴/۱	۹۲/۷	۹۳/۶	اطلاع دارد	اطلاع از روش‌های پیشگیری
۴/۶	۸/۷	۳/۶	۸/۲	۵/۹	۷/۳	۶/۴	اطلاع ندارد	
۸۷/۰	۷۴/۵	۸۸/۵	۷۷/۴	۷۹/۴	۷۹/۱	۷۹/۲	حداقل یک روش	نام بردن روش‌های پیشگیری
۱۳/۰	۲۵/۵	۱۱/۵	۲۲/۶	۲۰/۶	۲۰/۹	۲۰/۸	هیچ روش	

جدول شماره (۳): مقایسه میزان آگاهی، نگرش و فرهنگ جمعیتی دانشجویان دانشگاه‌های جامعه نمونه

نام واحد دانشگاهی	میانگین آگاهی جمعیتی	میانگین نگرش جمعیتی	میانگین فرهنگ جمعیتی
نجف‌آباد	۲۳/۷	۳۱/۸	۵۵/۵
خوراسگان	۲۲/۴	۳۲	۵۴/۴
دهاقان	۲۹/۴	۳۲/۸	۶۲/۳
یزد	۲۷/۸	۳۱/۹	۵۹/۸
شهرکرد	۲۶/۳	۳۱/۲	۵۷/۶

بر اساس اطلاعات و داده‌های جدول فوق که بیانگر مقایسه میزان آگاهی و نگرش و فرهنگ جمعیتی دانشجویان دانشگاه‌های جامعه‌ی نمونه است، نشان می‌دهد دانشجویان دانشگاه دهاقان با بالاترین میانگین آگاهی، نگرش و فرهنگ جمعیتی رتبه اول، دانشگاه یزد در رتبه دوم، دانشگاه شهرکرد در رتبه سوم، دانشگاه نجف‌آباد در رتبه چهارم و دانشگاه خوراسگان در رتبه پنجم قرار می‌گیرند.

فرهنگ جمعیتی: فرهنگ اصولاً مقوله‌ای است که تشکیل شده از اعتقادات، نگرش‌ها و عملکردها، بنابراین فرهنگ جمعیتی به معنای مجموعه دیدگاه‌ها، نگرش‌ها و آگاهی‌های یک فرد در ارتباط با مسایل جمعیتی است. پرسشنامه این تحقیق حاوی سؤال‌هایی در خصوص آگاهی و نگرش جمعیتی می‌باشد که مجموع آن فرهنگ جمعیتی را می‌سازد، پس از نمره‌گذاری و وزن‌دهی آن‌ها را ترکیب می‌کند و نمره فرهنگ جمعیتی افراد را محاسبه می‌کند و مورد آزمون قرار می‌دهد.

فرضیه‌ها و تحلیل آماری تحقیق

فرضیه (۱): به نظر می‌رسد بین جنس پاسخگویان و فرهنگ جمعیتی آنان رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۴)

T(T-Test) آزمون				
مقدار t	سطح معنی داری Sig	درجه آزادی df	تفاوت دو میانگین	T-Test
۲/۸۷۷	۰/۰۰۴	۳۸۷	۲/۲۷۹۵	

این فرضیه بر اساس آزمون $T-Test$ بررسی شد و با توجه t به دست آمده، فرض H_0 رد و فرض H_1 تایید شد و می‌توان گفت که اختلاف معنی‌داری بین جنس پاسخگویان و فرهنگ جمعیتی آن‌ها وجود دارد، یعنی فرهنگ جمعیتی پسران بالاتر از فرهنگ جمعیتی دختران است.

فرضیه (۲): به نظر می‌رسد بین سن پاسخگویان و فرهنگ جمعیتی آنان رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۵)

ضریب همبستگی	
r	۰/۲۱۰
Sig	۰/۰۰۰

این فرضیه طبق آزمون ضریب همبستگی بررسی گردید که نتیجه آن نشان می‌دهد رابطه معنی‌داری بین سن پاسخگویان و فرهنگ جمعیتی آن‌ها وجود دارد. یعنی در بین پاسخگویان هر چه سن بالاتر می‌رود، فرهنگ جمعیتی آن‌ها نیز بالاتر می‌شود و بالعکس.

فرضیه (۳): به نظر می‌رسد بین رشته تحصیلی پاسخگویان و فرهنگ جمعیتی آنان رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۶)

منبع واریانس	مجموع مربعات	درجه آزادی df	میانگین	F	سطح معنی‌داری
بین گروهی	۳۱۰/۷۱۹	۳	۷۰/۲۴۰	۱/۵۸۷	۰/۱۹۲
درون گروهی	۱۶۶۴۰/۰۸۶	۳۷۶	۴۴/۲۵۶		
کل	۱۶۸۵۰/۸۰۵	۳۷۹			

طبق جدول فوق با توجه به F مشاهده شد (۱/۵۸۷) که در سطح ۰/۱۹۲ معنی دار نیست، فرضیه سوم تحقیق، پذیرفته نشد و رد می‌شود، پس نتیجه گرفته می‌شود که بین رشته تحصیلی پاسخگویان و فرهنگ جمعیتی آنان رابطه‌ای وجود ندارد، یعنی رشته تحصیلی افراد تاثیری در افزایش یا کاهش فرهنگ جمعیتی افراد ندارد.

جدول شماره (۷): سطح آگاهی جمعیتی دانشجویان بر حسب رشته تحصیلی

رشته تحصیلی	تعداد	درصد	میانگین
علوم انسانی	۱۳۷	۳۶/۱	۲۳/۴۵۲۶
علوم پزشکی	۵۲	۱۳/۷	۲۳/۶۷۳۱
فنی و مهندسی	۱۳۷	۳۶/۱	۲۳/۶۷۸۸
علوم پایه	۵۴	۱۴/۲	۲۵/۰۰۰۵

فرضیه (۴): به نظر می‌رسد بین پایگاه اجتماعی خانواده پاسخگویان و فرهنگ جمعیتی آنان رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۸)

ضریب همبستگی	
r	۰/۰۱۹
Sig	۰/۰۰۰

این فرضیه طبق آزمون ضریب همبستگی بررسی شد که نتیجه آن نشان می‌دهد رابطه معنی‌داری بین پایگاه اجتماعی افراد و فرهنگ جمعیتی آن‌ها وجود دارد. یعنی هر چه پایگاه اجتماعی افراد بالاتر باشد، از فرهنگ جمعیتی بالاتری نیز برخوردارند و بالعکس. پس پایگاه اجتماعی تاثیر بسزایی در فرهنگ جمعیتی پاسخگویان دارد.

فرضیه (۵): به نظر می‌رسد بین محل زندگی (شهر و روستا) پاسخگویان و فرهنگ جمعیتی آنان رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۹)

t (T-Test) آزمون				
مقدار t	سطح معنی‌داری sig	درجه آزادی df	تفاوت دو میانگین	T-Test
۳/۶۶۹	۰/۰۰۰	۳۷۸	۳/۸۷۳۶	T-Test

این فرضیه بر اساس آزمون *T-Test* بررسی گردید. با رد فرض صفر این فرضیه تایید می‌شود و می‌توان گفت که اختلاف معنی‌داری بین محل زندگی یعنی شهر یا روستا و فرهنگ جمعیتی پاسخگویان وجود دارد، یعنی فرهنگ جمعیتی افرادی که در شهر زندگی می‌کنند، بالاتر از افرادی است که در روستا زندگی می‌کنند.

فرضیه (۶): به نظر می‌رسد بین گذراندن و نگذراندن درس «جمعیت و تنظیم خانواده» پاسخگویان و فرهنگ جمعیتی آنان رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۱۰)

t آزمون (T-Test)				
مقدار t	سطح معنی‌داری sig	درجه آزادی df	تفاوت دو میانگین	T-Test
۵/۹۷۵	۰/۰۰۰	۳۷۸	۴/۷۹۳۳	T-Test

این فرضیه بر اساس آزمون *T-Test* بررسی شد. با رد فرض صفر این فرضیه تایید می‌شود و می‌توان گفت که اختلاف معنی‌داری بین فرهنگ جمعیتی دانشجویانی که درس «جمعیت و تنظیم خانواده» را گذرانده‌اند و دانشجویانی که نگذرانده‌اند، وجود دارد. بدین صورت که دانشجویانی که درس «جمعیت و تنظیم خانواده» را فرهنگ جمعیتی بالاتری نسبت به دانشجویان دیگر برخوردار هستند.

فرضیه (۷): به نظر می‌رسد بین میزان آگاهی جمعیتی و سن مورد انتظار ازدواج افراد رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۱۱)

ضریب همبستگی	
r	۰/۷۸۹
Sig	۰/۰۰۰

با توجه به آن‌که طول دوره سنی باروری و فرزندزایی به لحاظ بیولوژیک در جمعیت زنان، محدود می‌باشد (در مطالعات جمعیت‌شناختی معمولاً سنین ۱۵ تا ۴۹ سالگی به‌عنوان دوران باروری در نظر گرفته می‌شود)، بدیهی است که «سن ازدواج» می‌تواند،

نقش تعیین کننده‌ای در سطح باروری داشته باشد. این فرضیه بر اساس آزمون ضریب همبستگی پیرسون مطالعه شد که نتایج آن نشان می‌دهد. رابطه مثبت و معنی‌داری بین سن مورد انتظار ازدواج و میزان آگاهی جمعیتی وجود دارد. به دیگر سخن، به موازات افزایش میزان آگاهی جمعیتی، سن مورد انتظار برای ازدواج افزایش می‌یابد.

فرضیه (۸): به نظر می‌رسد بین آگاهی جمعیتی و نگرش افراد در مورد ترجیح جنسی رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۱۲)

ت (T-Test) آزمون				
مقدار t	سطح معنی‌داری Sig	درجه آزادی df	تفاوت در میانگین	
-۰/۰۳۸	۰/۹۷۰	۱۲۳	-۰/۰۴۲۹	T-Test

این فرضیه بر اساس آزمون *T-Test* بررسی شد. با تایید فرض صفر این فرضیه تایید نمی‌شود و می‌توان گفت که بین آگاهی جمعیتی افراد و ترجیح جنسی آن‌ها رابطه‌ای وجود ندارد.

فرضیه (۹): به نظر می‌رسد بین میزان آگاهی جمعیتی و نگرش افراد نسبت به نحوه مناسبات زناشویی رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۱۳): تحلیل واریانس برای رابطه بین میزان آگاهی جمعیتی و نحوه مناسبات زناشویی

منبع واریانس	مجموع مربعات	درجه آزادی df	میانگین	F	سطح معنی‌داری
بین گروهی	۳۹۲/۶۷۱	۲	۱۹۶/۳۳۵	۵/۳۰۶	۰/۰۰۵
درون گروهی	۱۳۹۴۹/۰۷۶	۳۷۷	۳۷/۰۰۰		
کل	۱۴۳۴۱/۷۴۷	۳۷۹			

با توجه به جدول فوق مشاهده می‌کنیم، رابطه معنی‌داری بین میزان آگاهی جمعیتی و نگرش افراد نسبت به نحوه مناسبات زناشویی وجود دارد.

فرضیه (۱۰): به نظر می‌رسد بین میزان آگاهی جمعیتی و نگرش افراد نسبت به استفاده از روش‌های پیشگیری از بارداری رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۱۴)

ضریب همبستگی	
r	۰/۱۶۲
Sig	۰/۰۰۱

این فرضیه نیز بر اساس آزمون همبستگی پیرسون بررسی گردید که نتیجه آن نشان می‌دهد. رابطه معنی‌داری بین میزان آگاهی جمعیتی و استفاده از روش‌های پیشگیری از بارداری وجود دارد، یعنی هر چه میزان آگاهی جمعیتی افراد بالاتر باشد، شناخت بیشتری نسبت به این وسایل دارند و در نتیجه تعداد بیشتری از وسایل جلوگیری از بارداری را می‌شناسند.

نتیجه‌گیری

در عصر حاضر توجه به مسایل جمعیتی از حوزه دولت‌ها و برنامه‌های توسعه فراتر رفته و درس‌های علمی و دانشگاهی نیز از اهمیت خاصی خاصی دارند. شناخت جمعیت و خصوصیات و ویژگی‌های جمعیتی در هر منطقه یا موقعیت زمینه مناسب را برای برنامه‌ریزی‌های مختلف توسعه اقتصادی و اجتماعی مهیا می‌سازد.

- یکی از مشکلات و معضلات مهم در کشورهای در حال توسعه مثل ایران، افزایش بی‌رویه جمعیت است، آگاهی نسل جوان از این معضل و ایجاد برنامه‌ها، آموزش برای تحول بنیادین در آگاهی و نگرش‌های عمومی جامعه، به خصوص دانشجویان می‌تواند راهگشای خیلی از مسایل باشد.

- طبقه تحصیل کرده یکی از مهم‌ترین ارکان جهت‌دهی فرآیند توسعه است. با انجام تحقیقات و پژوهش‌های علمی در جمعیت بررسی و مطالعه نگرش‌ها و آگاهی‌های دانشجویان می‌توان امکان مناسب و اثربخش‌تری در مسیر ارتقاء آن‌ها فراهم ساخت. با نگاهی گذرا می‌توان به راحتی تمام حرکت‌های بنیادین، نو، تکان‌دهنده، سازنده و حتی تخریب‌کننده‌ای را دید که در آن نقش این گروه بیش از پیش مشهود و نمایان است و این نقش در جوامع در حال رشد از جمله کشور ایران نمود خاص می‌یابد.

در این قسمت به بررسی و تبیین بیشتر نتایج کلی به دست آمده می‌پردازیم.

- مطابق نتایج این تحقیق، میانگین آگاهی جمعیتی در کرانه بالای حد «خوب» قرار می‌گیرد و آگاهی جمعیتی پسران به مراتب بیشتر از آگاهی جمعیتی دختران می‌باشد.

- در مقایسه میزان آگاهی، نگرش و فرهنگ جمعیتی دانشجویان دانشگاه‌های جامعه نمونه نشان می‌دهد که دانشجویان دانشگاه دهقان با میانگین نمره ۲۹/۴۲ بالاترین میزان آگاهی جمعیتی در رتبه اول، دانشگاه یزد با میانگین ۲۷/۸۸ در رتبه دوم، دانشگاه شهرکرد با میانگین نمره ۲۶/۳۹ در رتبه سوم، دانشگاه نجف‌آباد با میانگین ۲۳/۷۰ در رتبه چهارم و دانشگاه خوارسگان با میانگین نمره ۲۲/۴۱ در رتبه پنجم جای گرفته‌اند.

- با توجه به داده‌های تحقیق، اطلاعات دانشجویان پسر در خصوص روش‌های پیشگیری بالاتر از دانشجویان دختر بوده است.

- اطلاعات بیانگر این است که ۴/۷ درصد پاسخگویان عنوان نموده‌اند که تصمیم‌گیری در خصوص مسایل مختلف زندگی باید با شوهر باشد، ۵/۳ درصد گفته‌اند تصمیم‌گیری با زن و حدود ۹۰ درصد پاسخگویان عنوان کردند با هم‌فکری زن و شوهر باشد. به طوری که مطابق یافته‌های تحقیق، کسانی که معتقد بودند تصمیم‌گیری در زمینه مناسبات زناشویی باید با هم‌فکری و هماهنگی زن و شوهر باشد، بالاترین میزان آگاهی جمعیتی را داشتند.

- طبق نتایج، ۱۵/۵ درصد پاسخگویان تمایل دارند در صورت بچه‌دار شدن فرزندشان دختر باشد، ۱۷/۴ درصد تمایل دارند پسر باشد، ۳۳/۲ درصد معتقدند دختر یا پسر فرقی نمی‌کند و ۳۳/۹ درصد آن‌ها اعتقاد دارند از هر دو جنس باشد. به عبارت دیگر بخش اعظم پاسخگویان به تساوی جنس فرزندان اعتقاد دارند و پدیده ترجیح جنسی در نگرش آن‌ها جایگاه و اعتباری ندارد.

- نتایج تحقیق نشان می‌دهد، متناسب با پایگاه اجتماعی افراد میزان آگاهی جمعیتی آن‌ها متفاوت است. افرادی که پایگاه اجتماعی بالاتری دارند، اطلاعات و آگاهی جمعیتی آن‌ها بیشتر است.

- با توجه به اطلاعات جمع‌آوری شده مشخص گردید، بعضی از دانشگاه‌ها در ارایه درس جمعیت و تنظیم خانواده به بخش تنظیم خانواده اهمیت بیشتری می‌دهند، ولی مباحث جمعیتی و جمعیت‌شناختی کم‌رنگ‌تر می‌شود و این باعث شده است دانشجویان با خیلی از متغیرهای جمعیتی ناآشنا و نامأنوس باشند. پیشنهاد می‌گردد این درس را استادانی تدریس کنند که با هر دو مبحث آشنایی کامل داشته باشند.

زیر نویس ها

- 1- Stouffer 2- Likert 3- Guttman 4- P.Lazarsfeld
5- Socialization 6- Institutionzation 7- Social Control

منابع

- ۱- آشفته تهرانی، امیر. جامعه‌شناسی جمعیت، اصفهان: انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۶۴.
- ۲- بهنام، جمشید. جمعیت‌شناسی عمومی، تهران: دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۴۸.
- ۳- تودارو، مایکل. توسعه اقتصادی در جهان سوم، ترجمه: غلامعلی فرجادی، تهران: بازتاب، ۱۳۷۸.
- ۴- جوان، جعفر. جمعیت ایران و بستر جغرافیایی آن، مشهد: دانشگاه فردوسی، ۱۳۶۷.
- ۵- دواس، دی. ای. پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه: هوشنگ نایی، تهران: نی، ۱۳۷۶.
- ۶- دوپوار، سیمون. جنس دوم، ترجمه: قاسم صعودی، تهران: توس، چاپ دوم، ۱۳۸۲.
- ۷- زنجانی، حبیب‌الله. جمعیت و شهرنشینی در ایران، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری وزارت مسکن و شهرسازی، ۱۳۷۰.
- ۸- سزایی، حسن. نمونه‌گیری در تحقیق، تهران: سمت، ۱۳۷۲.
- ۹- سزایی، حسن. نظری اجتماعی به جمعیت جهان، قاره‌ها و ایران، فصلنامه علوم اجتماعی، دوره اول، شماره ۳ و ۴، صص ۲۸-۳۹، ۱۳۷۲.
- ۱۰- کتابی، احمد. نظریات جمعیت‌شناسی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۷.
- ۱۱- لهسایی‌زاده، عبدالعلی. بررسی عوامل مؤثر بر آگاهی و نگرش دانش‌آموزان به مسائل جمعیتی، نشر به تعلیم و تربیت، شماره ۶۱، ۱۳۸۴.
- ۱۲- محسنی، منوچهر. بررسی آگاهی‌ها و نگرش‌های اجتماعی - فرهنگی مردم تهران، تهران: زهد، ۱۳۷۹.
- ۱۳- مرآت، خسرو. علل مرتبط با تحولات جمعیت ایران در طول چهار قرن، فصلنامه جمعیت، شماره ۱۳ و ۱۴، صص ۹۲-۹۶، ۱۳۷۴.
- ۱۴- مرکز آمار ایران. نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۴۵، ۱۳۶۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۷۵.
- ۱۵- مک ایودی، کالین و دیگری. اطلس تاریخی جمعیت ایران، ترجمه: فریدون فاطمی، تهران: نشر مرکز، ۱۳۶۹.
- ۱۶- میلر، دلبرت. راهنمای سنجش و تحقیقات اجتماعی، ترجمه: هوشنگ نایی، تهران: نی، ۱۳۸۰.
- 17- Adlakha, Aryun. Australia's Fertility Rate: Trend and Issues and population trend Ghana, U. S. Department of commerce economies and statistics administration Bureau of the census. Issued July 1996.
- 18- akreman and shenghe. Jiao. Gaographical off dertility decline in cuong dong: china's population policy through the censuses of 1982 and 1990. the Canadian gaoraoher 42 no 2 174-925, summer 98. 1998.
- 19- behende, asha. Principles of population studies. Himalaya, publishing house, bomabay. 1988.
- 20- Leibenstein, Harvey. "The Economic Theory of Fertility Decline" The Quarterly Journal of Economics, MIT Press, vol. 89(1), pages 1-31, February. 1975.
- 21- McDonald, P. "Thory Pertaining to Low Fertility". International Perspectives on Low Fertility: Trends, Theories and Polices Tokyo. 2001.
- 22- Mloyi, M. Reproductive Control and Economic Warfore Crisis-Driven Fertility Decline. Paper Presented at International Conference on Poulation Development in Cairo. www.Africa2000.com. 1994.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی